

HORVÁTH ZOLTÁN

A fényes szelektől a kulturagitációig

HADNAGY LÁSZLÓ (1921–1963) ÉLETÚTJÁNAK BEMUTATÁSA

Bevezetés

Szombathelyen és Vas megyében kevés meghatározó, nagyformátumú politikus akad a 2. világháborút követő, ún. koalíciós időszakban, valamint a szocializmus évtizedei alatt.

A rendszerváltás után is tartó kultusza egyedül Gonda György (1923–2000), egykori Vas megyei tanácselnöknek maradt meg, aki 1957. november 21. és 1978. június 20. között, több mint 20 éven át töltötte be a tisztségét. Ezalatt az időszak alatt, számos kulturális kezdeményezés kötődött a nevéhez. 1978. június 20. és 1984. június 30. között államtitkárként az Országos Környezetvédelmi- és Természetvédelmi Hivatal elnöke. Államtitkárként az egyik legmagasabb rangot betöltő szombathelyi volt a Kádár-korszak alatt.¹ Hasonlóan magas funkciót vitt Hadnagy László, őt azonban elfeledte a helyi közvélemény, de életéről tudományos megközelítésű dolgozat sem született. Írásomban ezt a hiányt pótolni nem tudom, mindazonáltal felvillantani igyekszem pályaképének alakulását, amely cseppet sem tanulságok nélküli.

A szabadművelődéstől a politikai pozícióig

Hadnagy László 1921. május 3-án született Szombathelyen.² Szülei Hadnagy János MÁV-lakatos³ és Lénárt Terézia voltak.

1 Tisztelet Gonda Györgynek. Emlékkönyv. Szerk. Gál József. Szombathely, 2001. 284 p. (Documenta Savariensia; 4.)

Hadnagy László (VSZ, 1963. 1. köt. 1. p.)

Általános és középiskolai tanulmányait Szombathelyen végezte. A város nagyhírű, Premontrei Rendi Szent Norbert Gimnáziumában kifejezetten aktív közösségi életet élt. Pénztárosi feladatott látott el az Ifjúsági Segítő-Egyesületben,⁴ második asszisztensi és titkári pozícióba került a Mária-kongregációban,⁵ elnöke a Berzsenyi Önképzőkör-

2 Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk. Kenyeres Ágnes. 1. köt. Bp., 1967. 655. p.

3 https://library.hungaricana.hu/hu/view/MNL_OL_XIX_A_83_b_305_3049_3120/?pg=333&layout=s&query=Hadnagy%20L%C3%A1szl%C3%B3 (Megtekintve: 2021. november 12.)

4 A Csornai Premontrei Kanonokrend Szombathelyi Szent-Norbert Gimnáziumának évkönyve az 1938–39. iskolai évről. Szerk. Simonffy Jenő. Szombathely, 1939. (továbbiakban: Simonffy, 1939.) 100. p.

5 Simonffy, 1939. 68. p.

nek,⁶ gyakorlócsoportot szervezett az iskolai gyorsíróversenyhez.⁷ Az iskolai rendezvényeken beszédeket mondott, szavalt, miközben érdemjegyei kivétel nélkül kitűnőek voltak.⁸ 1938-ban érettségizett kitüntetéssel, ebben az évben rajta kívül csak ketten értek el hasonló eredményt.⁹

A gimnázium után Budapestre került, ahol az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán latin–magyar szakos tanári oklevelet szerzett, hogy aztán ismét szülővárosába térjen vissza szabadművelődési fogalmazónak. Doktori disszertációja Fábchich József (1753–1809) kőszegi születésű, győri egyházmegyei papról, tanárról, íróról készült.

A szabadművelés, a 2. világháború után jelentős állami befolyás alatt álló népművelést volt hivatott leváltani. A szabadművelődési rendszer egy sajátos, összetett struktúráként működött, amelyben részt vett az állam, civil és egyházi szervezetek, de politikai pártok is.¹⁰ Vas megye és Szombathely 1946-ban létrehozott szabadművelődési felügyelőség élén a Nemzeti Parasztpárt (NPP) tagjai álltak.¹¹ Hadnagy is NPP tagsággal rendelkezett,¹² és az egyik legaktívabb kulturális szervezője a pártnak.¹³

1947-ben Hadnagy Palkó István (1913–2008) akkori gimnáziumi tanárt – később a helyi kulturális élet egyik legmeghatározóbb szervezőjét, a Szombat-

helyi Felsőfokú Tanítóképző Intézet alapító igazgatóját – váltotta a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) mozgalomban szervezett Sabaria Népi Kollégium igazgatói székében. A népi kollégium Szombathelyen is a környékbeli szegény-paraszti származású fiatalokat célozta meg, akik csak úgy tudtak középiskolai tanulmányokat folytatni, hogy számukra szállást biztosítottak, ugyanakkor az iskolai oktatáson túl délutáni, hétvégi képzéseket is szerveztek számukra. A népi kollégiumok erősen paraszt-, illetve kommunista párti hatás alatt álltak. Vélhetően az erősebb ideológiai irányítás miatt váltották le a nagy műveltségű, ám kevésbé politikus, mint inkább tudósalkatú Palkót 1 év után. Hadnagyot fiatal kora miatt is szerették a kollégisták. Kollégiumi esteket rendezett, falujárásokat szervezett. A népi kollégiumot korábbi helyéről egy üresen álló villaépületbe költöztette át, amely már komfortosabbnak számított.¹⁴ A NÉKOSZ-t 1949. július 10-én feloszlatták nemsokkal Rajk László belügyminiszter – aki a mozgalom támogatója volt – letartóztatása után.

A Hadnagy nem csak a NÉKOSZ szombathelyi szervezésében vett részt. A Szabadművelődési Felügyelőség munkatársaként lett tagja az 1948. március 6-án az Egyesült Parasztfjúság Országos Szövetsége (EPOSZ) Vas Megyei Intéző Bizottságának kultúrfelelősként,¹⁵ majd május 7-én megalakult Magyar Ifjúság

6 Simonffy, 1939. 70. p.

7 Simonffy, 1939. 62. p.

8 Simonffy, 1939. 95. p.

9 Simonffy, 1939. 97. p.

10 *Juhász Erika*: A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon. Debrecen, 2016. 38. p.

11 *Kiss Gyula*: Népművelés és kulturális forradalom, 1945–1960. = *Vasi Szemle* (továbbiakban: VSZ), 1960. 1. köt. 113. p.

12 *Szakály Éva*: A fényre jött ember játszani akar. = *Életünk*, 1973. 6. sz. 525. p.

13 *Varga Zoltán*: Az 1947-es év politikai küzdelmei Vas megyében. 1. rész. = VSZ, 1983. 1. sz. 36. p.

14 *Takács Ferenc*: Életrajzi visszaemlékezések. <http://bollakalman.hu/Emlektabla/TakacsF/takacszoveg.htm> (Megtekintve: 2020. április 27.)

15 *Söptei István*: A MINSZ megalakulásától a DISZ zászlóbontásáig. Az ifjúsági mozgalom története Vas megyében 1948. április–1950. június. In: *Savaria. A Vas Megyei Múzeumok értesítője*. 17–18., 1983–1984. Szerk. biz. Bándi Gábor, Cserményi Vajk, Horváth Ernő. Szombathely, 1988. (továbbiakban: *Söptei*, 1988.) 375. p.

Népi Szövetség (MINSZ) Vas Megyei Bizottságának.¹⁶

A Parasztpárt delegáltjaként vett részt a szombathelyi Nemzeti Bizottság munkájában, ahol többek között az iskolák államosítását követelte egy 1948-ban elhangzott napirend előtti beszédében.¹⁷

Zala megyei elnökhelyettes

A kommunista pártnak 1950-ben lett tagja.¹⁸ Már vasi szabadművelési felügyelőként is dolgozott Zala megyében,¹⁹ ám hamarosan a zalai tanács népművelési osztályának vezetőjévé nevezték ki. Ebben az időszakban is elsősorban a parasztság művelését tartotta fontosnak, azonban a megyei lapokban megjelent írásai arról tanúskodnak, hogy teljesen magáévá tette a kommunista ideológiát.²⁰ elég csak egy-két írása címét idézni: „A kultúra: az osztályharc egyik csatája”,²¹ „A szocialista kultúra bástyái. A kultúrotthonok”²² – ebben az írásában hibának nevezi a kultúrmunka korábbi széttagolását, és tulajdonképpen a szabadművelés elvét tagadja meg –, „A kultúra: az osztályharc éles fegyvere”,²³ „A kulturagitáció minden

fegyverével a Békekölcsonjegyzés győzelméért!”²⁴ Az idézettekén kívül sokat is írt, és ezekben a cikkeiben foglalkozott többek között a könyvtárak fejlesztésével²⁵ is. Osztályvezetőként segítette a Zala Megyei Írók és Művészek Munkaközösségének megalakulását.²⁶

1954-ben a tanács elnökhelyettesévé választották, osztályvezetői tisztségét 1951. július 1-jétől 1954. november 3-ig töltötte be.²⁷ Tudásával, intellektusával, diplomáciai érzékével a megyei pártelit fölé magasodott.²⁸ 7 hónapon át, 1955. szeptember 22-től 1956. május 5-ig elnökhelyettesként ellátta a vb-elnöki teendőket is. Az 1956. évi forradalom során őt is eltávolították pozíciójából, azonban november 4-e után tagja lett a párt intézőbizottságának, majd mint a Hazafias Népfront Zala megyei elnöke dolgozott tovább, 1958-ban pedig országgyűlési pótképviselővé választották.²⁹

A Zala megyei Tanács elnökhelyetteseként kifejezetten aktív volt: rendszeresen megjelent különféle rendezvényeken, publikált, könyvekhez írt előszót,³⁰ szerkesz-

16 Söptei, 1988. 368. p.

17 Kovács József: Az iskolák államosítása a szombathelyi tankerületben. = VSZ, 1974. 3. sz. 416. p.

18 https://library.hungaricana.hu/hu/view/MNL_OL_XIX_A_83_b_305_3049_3120/?pg=333&layout=s&query=Hadnagy%20L%C3%A1szl%C3%B3 (Megtekintve: 2021. november 12.)

19 Juhász Imre: Csak a művelt nép boldogul. Érdekes adatok a Szabadművelődési Felügyelőség munkájáról. = Zala, 1949. máj. 29. 4. p.

20 Hadnagy László: A Szabad Föld Téli Esték sikeréért. = Zala, 1950. jan. 1. sz. 4. p.; *Uő*: Arccal a kultúra felé. = Zala, 1950. jan. 22. 4. p.; *Uő*: A 30 éves szovjet film ünnepe. = Zala, 1950. febr. 22. 4. p.

21 *Uő*: A kultúra: az osztályharc egyik csatája. = Zala, 1950. márc. 21. 4. p.

22 *Uő*: A szocialista kultúra bástyái. A kultúrotthonok. = Zala, 1950. júl. 9. 4. p.

23 *Uő*: A kultúra: az osztályharc éles fegyvere. = Zala, 1950. szept. 17. 5. p.

24 *Uő*: A kulturagitáció minden fegyverével a Békekölcsonjegyzés győzelméért! = Zala, 1951. szept. 29. 2. p.

25 *Uő*: Könyvtárvatás. = Zala, 1950. márc. 5. 1. p.

26 Megalakult a megyei írók és művészek munkaközössége. = Zala, 1952. márc. 12. 3. p.

27 Zala megye archontológiája, 1138–2000. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2000. 416. p. (Zalai Gyűjtemény; 50.)

28 Németh József: A Göcseji Falumúzeum létrehozása. In: Zalai Múzeum. 17. Kötetszerk. Frankovics Tibor. Zalaegerszeg, 2008. (továbbiakban: Németh, 2008.) 329. p.

29 Nagy részvét mellett eltemették dr. Hadnagy László művelődésügyi miniszterhelytestet. = Népszabadság, 1963. ápr. 13. 5. p.

30 Hadnagy László: Bevezető. In: *Vajda József*: Cserta partján. Göcseji népdalok. Zalaegerszeg, 1959. 3. p.; *Uő*: Előszó. In: *Olvasókönyv Zala megye történetéhez*. Összeáll. Degré Alajos. Zalaegerszeg, 1961. 3–4. p.

31 Zalai képeskönyv. Szerk. Hadnagy László. Zalaegerszeg, 1961. 77 p.

a „tömegkulturális” tevékenységnek évekig nem volt önálló minisztériumi egysége. A terület fontosabbá válása miatt azonban indokolt lett egy új miniszterhelyettesi poszt létrehozása, amelyre Ilku Pál (1912–1973) javasolta Hadnagyot, hivatkozva arra, hogy „Zala megyében a művelődésügyi szakigazgatási és kulturális szervek irányításával és segítségével kiemelkedő eredményeket értek el, ... képzettsége, a kulturális irányi tó munkában szerzett tapasztalatai és emberi tulajdonságai folytán alkalmas a miniszterhelyettesi munkakör betöltésére.”³⁶

Hadnagy új pozíciójában is segítette szülővárosát, így Debrecen után Szombathelyen, a Felsőfokú Tanítóképző Intézetben indult el a 3 éves népművelő–könyvtár szakos képzés. Addig csak tanfolyamok keretében történt a népművelők felkészítése. A felsőfokú szakoktatás elindítása annyira fontos volt számára, hogy az 1962. tanévet ő nyitotta meg³⁷ az Intézetben szeptember 10-én.

Miniszterhelyettesként is elsősorban a falusiak művelődésének javítását tűzte célul. Fontosnak tartotta a parasztság általános és szakmai ismereteinek bővítését az önképzőköri tevékenységtől kezdve a kiállításokig. A könyvtári munkában a korszerű mezőgazdasági ismereteket nyújtó könyvek propagálását kívánta elérni az általános és a szocialista irodalom terjesztése mellett. A filmgyártást is úgy szerette volna formálni, hogy az a vidék társadalmi, gazdasági és politikai feladatait segítsék elő.³⁸

³⁶ Uo.

³⁷ *Horváth Margit*: 20 éves a népművelő képzés Szombathelyen. = VSZ, 1982. 4. sz. 517. p.; *Uő*: 25 éves a népművelő és könyvtáros képzés Szombathelyen. = VSZ, 1988. 1. sz. 107. p.; *Tóth Gyula*: A szombathelyi könyvtáros képzés 30 éves. Múlt, jelen, jövő. = VSZ, 1992. 4. sz. 526. p.

³⁸ *G. P.*: A falusi népművelés mai feladatai. = Népszabadság, 1962. okt. 26. 3. p.

Hadnagy László síremléke a Farkasréti temetőben

https://hu.wikipedia.org/wiki/Hadnagy_L%C3%A1szl%C3%B3 (Megtekintve: 2021. november 12.)

Pozícióját nem sokáig, kerekén 1 évig tölthette be, hiszen 1963. április 9-én, 42 évesen elhunyt agyvérzésben.³⁹ A ravatalánál Ilku Pál mondott búcsúbeszédet.⁴⁰ Sírja a Farkasréti temetőben található, a síremlék Szabó Iván (1913–1998) szobrász alkotása.⁴¹ A szombathelyi szerkesztésű „Vasi Szemle” és az „Életünk” folyóiratok is megemlékeztek a vasi születésű politikusról,

³⁹ Dr. Hadnagy László művelődésügyi miniszterhelyettes. = Köznevelés, 1963. ápr. 11. 5. p.; *Takács Ferenc*: Életrajzi visszaemlékezések. <http://bolkalman.hu/Emlektabl/TakacsF/takacssovog.htm> (Megtekintve: 2020. április 27.)

⁴⁰ Nagy részvét mellett eltemették dr. Hadnagy László művelődésügyi miniszterhelyestest. = Népszabadság, 1963. ápr. 13. 5. p.

⁴¹ <https://epa.oszk.hu/00000/00003/00030/adattar.html>; https://hu.wikipedia.org/wiki/Hadnagy_L%C3%A1szl%C3%B3 (Megtekintve: 2021. november 12.)

utóbbi kiadványban Káldi János (1922–1991) költő egy verssel tisztelgett előtte.⁴²

Halála előtt pár nappal jelent meg vele interjú a Népszabadságban. Ebben hangsúlyozta, hogy számára a falusi olvasó-, könyvbarátmozgalom fellendítése volt az elmúlt 1 év egyik legfontosabb feladata. Ezen kívül az irodalmi színpadok jelentőségét, a termelősövetkezeti akadémiák, valamint a munkásakadémiák jelentőségét emelte ki. A felnőttek oktatásának fontosságáról is szólt, szerinte a felnőttek általános és középfokú, valamint szakoktatásába a népművelésnek is be kell kapcsolódnia, akár speciális formákkal is, akár a rádió és a televízió bekapcsolásával. Feltűnő, hogy az interjú során a vidékiek, falun élők problémáival, az agrárismeretek fejlesztésével foglalkozik hosszan, miközben a városi munkássággal csupán érintőlegesen.⁴³ Számára még mindig az a réteg volt fontos, amelyet mint parasztpárti szabadművelési fogalmazó kezdett el felkarolni.

Összefoglalás

Hadnagy László politikai karrierje korai halála miatt nem teljesezhetett ki, ugyanakkor viszonylag fiatalon magas pozíciókat tölthetett be az 1950-es évektől. Kulturális szakemberként és kulturálpolitikusként több, különböző világnézeti rendszer alatt is rendkívül aktív munkát folytatott. Középiskolás korában egyházi diákcsoportokat vezetett, majd a szabadművelés időszakában ifjúsági szervezeteket irányított és a Nemzeti Parasztpárt tagjaként a falusi közművelődést kezdte koordinálni. A kommunista hatalomátvétel után pártot váltott és a központositott kulturális irányítás alatt végezte tovább tevékenységét politikai pozíciókat is betöltve. Kiemelkedő műveltségéről tanúskodnak iskolai érdemjegyei és a róla szóló beszámolók is, ám az érvényesülés érdekében többször váltott ideológiát, pártot – mint láttuk meg is tagadta korábbi elveit. Ugyanakkor folyamatosan a kulturális területen csak a politikai rendszerekhez való igazodással volt lehetősége foglalkozni. Életútja rendkívül tanulságos, ha azt kívánjuk megérteni, hogy egy, a hivatása iránt elkötelezett szakembernek miként kell viselkednie a hatalommal szemben, ha pozíciójában szeretne maradni, illetve milyen alkukat kell megkötni, elfogadni, ha feljebb szeretne lépni.

42 Horváth Ferenc: Dr. Hadnagy László, 1921–1963. = VSZ, 1963. 2. köt. 1–2. p.; Palkó István: Kulturális végrendelet. = VSZ, 1963. 2. köt. 2–4. p.; Nekrológ helyett. = Életünk, 1963. 2. köt. 3–4. p.; Káldi János: Fekete viola. Hadnagy László sírjára. = Életünk, 1963. 2. köt. (továbbiakban: Káldi, 1963.) 4. p.

43 Tamás István: A népművelés korszerű formáiról. Beszélgetés dr. Hadnagy László művelődési miniszterhelyettessel. = Népszabadság, 1963. ápr. 7. 7. p.